

er værdifuldt, at et så vægtigt værk kan fremkomme på denne måde.

Ole Degn

Lars H. Schubert og Johann Runge (red.): *Barn og ung i Flensborg 1920-1945*. Af Wilhelm Iversen, Ruth Ramsing, Lars H. Schubert, Annelise Johannsen, Ingrid Nørgaard, Hans Paulsen, Bent Noack, Helmut Leckband og Karin Johannsen. (Udgivet af Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg 1977). 335 s., ill.

I 1972 udgav Studieafdelingen ved det danske centralbibliotek i Flensborg det første bind med flensborgske erindringsbidrag »Barn i Flensborg 1890-1920«, og denne bogs velfortjente succes har ansporet til udgivelsen af en fortsættelse koncentreret om mellemkrigstiden. Med grænsedragningen i 1920 skete afgørende ændringer i vilkårene for den sydslesvigske danskhed, der havde sit tyngdepunkt i Flensborg. Disse ændringer illustreres også i denne bog, hvor flere af bidragene indeholder stof fra tiden før 1920. Interessant i denne henseende er bogens første bidrag af Wilhelm Iversen, der er født i 1903. Det fortæller om en opvækst i et håndværkermiljø uden stærkt nationalt præg, hvor man tværtimod levede i en hverdag, der var tilpasset de tyske omgivelser sprogligt og kulturelt, for det var kun i snævre kredse i Flensborg på denne tid, at danskheden var tilstrækkelig selvbevidst og økonomisk uafhængig til at markere et klart nationalt ståsted til daglig. Tilsyneladende var det først, da Iversens forældre i afstemningstiden højeste Dannebrog, at han blev klar over, hvorledes hjemmet opfattede sit tilhørsforhold.

I det hele taget betød afstemningstiden en overordentlig stærk polarisering

af forholdet mellem de to nationaliteter i byen, og dette modsætningsforhold levede videre med fuld styrke efter 1920. Flensborg var nu blevet afskåret fra den tidligere så intense forbindelse med det overvejende dansksindede Nordslesvig, hvilket følte som et slag for danskheden i byen; men til gengæld blev der sikret mindretallet ret til en selvstændig kulturel tilværelse i langt højere grad, end det havde været muligt før 1920. Det betød oprettelsen af et dansk skolevæsen og bedre betingelser for et dansk menigheds- og foreningsliv. Den danske skoles, særlig Duborg-Skolens, store betydning fremgår i de fleste af bogens bidrag, og også det blomstrende danske foreningslivs store indflydelse på de unge og deres sammenhold fremtræder klart. Ligeledes er det tydeligt, hvilken betydning forbindelserne til Danmark har haft bl.a. i form af ferieophold i danske hjem og ophold på danske højskoler.

Bogen giver også et godt indtryk af den stærke isolation, danskheden i Flensborg befandt sig i i fjendtlighedsindede omgivelser, særlig efter den nazistiske magtovertagelse i 1933. Det nazistiske regimes officielle holdning over for mindretallet var relativt tilfredsstillende; men i det skjulte foregik en snigende og stærk national forfølgelse, der med størst virkning kunne sættes ind over for den store mindrebemidlede del af de dansksindede. I 1938 var Den slesvigske Forenings medlemstal i Flensborg således faldet til 2.760 mod 3.407 i 1932. Bortset fra i et enkelt bidrag, for øvrigt bogens bedste, nemlig Helmut Leckbands, er dette forhold dog ikke belyst særlig grelt. I almindelighed har forfatterne en tilbøjelighed til særlig at skildre det positive fra deres tilværelse som danske. Heller ikke forfatterens forhold til det nationale skildres altid særlig direkte; men flere af dem var fra nationalt blandede familier, og man aner, at vejen til danskheden ofte var ganske indviklet og men-

neskeligt kompliceret. Men at det danske havde sin særlige tiltrækningskraft som et menneskeligt og demokratisk alternativ til de autoritære og militaristiske omgivelser, bliver klart. Når nazitidens betydning som en vigtig forudsætning for den store danske fremgang i Sydslesvig efter 1945 ikke fremgår i sin fulde styrke i bogen, skyldes det nok også delvis, at ingen af bidragene, bortset fra det sidste, går længere end til 1939. Men i et følgende bind om tiden efter 1945 og dens umiddelbare forudsætninger, vil der sikkert blive rådet bod herpå. Det sidste bidrag, Karin Johannsens, adskiller sig kronologisk fra de øvrige ved at handle om tiden 1939–49 og også stilistisk ved at være en digterisk selvbiografi. Digterne med titlen Sindelag, der også er udgivet som en selvstændig publikation, får deres særlige værdi ved at blive læst i sammenhæng med bogens øvrige bidrag, hvor mange af forudsætningerne gives, og den digteriske form har inspireret til ofte meget prægnant at formulere de private føle/ser, som forfatterne til prosa-bidragene undertiden forekommer lidt undselige ved at give direkte udtryk.

Ligesom sin forgænger er denne bog rigt illustreret, omend overvejende med personalhistorisk sigte. Der måtte ellers have været mulighed for i endnu højere grad end i det foregående bind at skaffe et billedmateriale, der også gav et indtryk af byens udseende og miljø, og ligesom i bind 1 at skrive nogle mere udførlige og sigende billedtekster.

En stor del af bidragene i bogen appellerer måske nok bedst til læsere i Sydslesvig, der selv har oplevet tiden og kender baggrunden godt. Men da en bog af denne type også i høj grad har sin mission over for mere forudsætningsløse læsere, kunne den med fordel være forsynet med en lille indledning, der nærmere redegjorde for mindretallets livsbetingelser i Weimartiden og under nazidiktaturet. Noget af dette stof er ganske vist

forsøgt samlet i en delvis kommenteret tidstavle på to sider og i et ret tilfældigt og kortfattet noteapparat; men det er næppe tilstrækkeligt til, at yngre læsere uden særlige forudsætninger vil få det fulde udbytte af de ret forskelligartede bidrag, der ellers både menneskeligt og socialt spænder så vidt. Alligevel er der dog ingen tvivl om, at denne erindringsbog både for folk i landsdelen og i Danmark i øvrigt vil give et vigtigt bidrag til forståelsen af det nuværende danske mindretals udviklingshistorie.

Dorrit Andersen

Povl Eller: *Borgerne og billedkunsten på Christian den Fjerdes tid. Uddrag af Helsingørs skifteprotokoller 1621–60.* (Frederiksborg Amts historiske Samfund, 1975). 185 s., 98 ill., 55,00 kr.

Det var Høyens opfattelse, at det først var i 1800-tallet, at billedkunsten forankredes i bredere »folkelige« lag. Først med Hans Werners beskedne undersøgelse i 1930 af borgerskabets forhold til kunsten i 1600-tallet og Jørgen Sthyrs »Dansk grafik« fra 40'erne problematiseres denne opfattelse; de satte forankringstidspunktet til o. 1700. Det er Povl Ellers fortjeneste at kunne påpege første halvdel af 1600-tallet som den fase, hvor billedkunsten »nåede ud til folket« eller mere præcist: indgik i interiøruddformningen hos et bymæssigt småborgerskab.

Forfatteren dokumenterer dette gennem en punktundersøgelse af alle dødsboer i Helsingør i årtierne op til enevældens indførelse. Bogens sidste halvdel udgøres af en tematisk struktureret opgørelse af de i skifteprotokollerne opførte billeder samt en fortegnelse af de boer i Helsingør, som indeholder billeder. I den første halvdel, »Kunsten og folket«, er den egentlige analyse af materialet. Her